

nutí prostitutek na rizikovější a hůře kontrolovatelná místa a ještě více prohloubily jejich bezmocnost tváří v tvář proxenetům), toto spojení bylo pouze dočasné. Brzy znovu došlo k rozdělení stanovisek intelektuálek, intelektuálů a ženských organizací a potažmo k rozdělení veřejného mínění v celé Francii.

Souborná publikace *Femmes, genre et sociétés* umožní mimo jiné představit kořeny a současný stav této deba-

ty a přitom vedle sebe postavit příspěvky zastánkyň obou protichůdných přístupů, abolicionistického i prolegalizačního (Florence Rochefort, Michelle Zancarini-Fournel, Lilian Mathieu). Na závěr lze snad jen shrnout, že možnost realizovat takovou obsáhlou publikaci, shromažďující celkem 49 příspěvků z různých oblastí genderových studií, svědčí o rozvinutosti a postupující úspěšné institucionalizaci této disciplíny na francouzské akademické půdě.

CHAOS LÁSKY V INDIVIDUALIZOVANÉ SPOLEČNOSTI PODLE ULRICHA BECKA A ELIZABETH BECK-GERNSHEIM / MARTA VOHLÍDALOVÁ BECK, U., BECK-GERNSHEIM, E. 1995. *THE NORMAL CHAOS OF LOVE*. CAMBRIDGE: POLITY PRESS.

Slavný německý sociolog Ulrich Beck, profesor univerzity v Mnichově, autor významných konceptů, např. „riziková společnost“ nebo „reflexivní modernita“, spolu s německou socioložkou Elizabeth Beck-Gernsheim působící na univerzitě v Norimberku přichází v této práci s problematikou daleko subtilnější a intimnější než kdy dříve. Tématem této knihy totiž není ani hrozící globální ekologická krize ani proměna povahy modernity současných společností, nýbrž něco, co je na první pohled tak neuchopitelné a zároveň pro většinu z nás tak hluboce relevantní, jako jsou partnerské a milostné vztahy v moderní individualizované společnosti. Od výkladu procesu individualizace nás autoři provádějí přes kapitoly věnované jeho dopadům na partnerské vztahy, dále přes části zabývající se příčinami partnerských neshod a popisem proměny povahy partnerských vztahů až ke kapitole věnované přehodnocení významu rodičovství a role dítěte. Tento exkurs autoři uzavírají kapitolou věnovanou budoucnosti partnerských vztahů v individualizované společnosti, přičemž nastiňují některá opatření pro zvýšení kvality a stability těchto vztahů.

Klíčovou myšlenkou knihy, od níž se odvíjí většina další argumentace, je jakési dvojsečné pojetí procesu individualizace. Individualizace je podle těchto autorů procesem, který provází dva protikladné aspekty. Na jedné straně je jevem nesporně pozitivním, protože znamená vyvázání jednotlivce z předem definovaných pravidel a povinností a vzestup jeho osobní svobody v rozhodování. Namísto předem dané normy nebo předem daných sociálních rolí je totiž každá nová situace znovu vyjednávaná mezi individui. Nic není dáno předem a „standardizovaná biografie“ se mění ve „volenou biografii“ (s. 4). Na druhé straně však skrze proces individualizace člověk ztrácí své pevné zakotvení a vnitřní stabilitu a jeho život se tak stává v mnoha směrech složitější. Cítí tíhu vlastní zodpovědnosti za sebe sama z toho, že se neustále musí rozhodovat mezi mnoha řešeními a musí tak na sebe brát mnoho rizik. Problémem je však skutečnost, že dosažení úplné svobody a individualizace je v naší současné společnosti zcela nerealistické. Autoři upozorňují, že ačkoliv jsou individua vyvázána z tradiční rodiny, na místo starých pravidel nastupuje imperativ trhu práce. Jedinec si tedy může budovat svou

(Martin Fafejta), současných reprodukčních strategií lesbických žen a gay mužů (Věra Sokolová) a potenciálních budoucích biotechnologických možností reprodukce lesbických žen, gay mužů a translidí (Johana Martinová).

Na závěr bych vyzdvihla zejména průkopnický význam první konference systematicky prezentující slibně se rozvíjející feministická a genderová studia v České a Slovenské republice. Bylo by jistě přínosem, pokud by byly obdobné konference pořádány i v budoucnu, neboť se ukázalo, že ačkoli je česká a slovenská vědecká feministická komunita relativně malá, podobná setkání jednotlivých vědců a vědkyň poskytují zajímavé a podnětné možnosti výměny názorů a konfrontace různých přístupů k genderové problematice.

KONFERENCE CESTY LABYRINTEM: PROČ JE STÁLE TAK MÁLO ŽEN VE VĚDĚ / Barbora Tupá

Pondělní ráno, 10. října 2005. Do Sněmovní ulice proudí nezvykle velký počet žen. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR má možnost zažít něco jedinečného: počet žen zde konečně výrazně převyšuje počet mužů. Důvod je jasný. Koná se zde konference nazvaná Cesty labyrintem: proč je stále tak málo žen ve vědě, kterou pořádá Národní kontaktní centrum – ženy a věda (NKC) Sociologického ústavu AV ČR. Skutečnost, že problematika žen ve vědě je téma mimo jiné i politické, podpořila i účast poslankyně Mgr. Anny Čurdové, předsedkyně Rady vlády ČR pro rovné příležitosti mužů a žen, a účast Ing. Martina Jahna, místopředsedy vlády pro ekonomiku, kteří nad celou akcí převzali záštitu.

Jednání otevřely svými teoretickými příspěvky prof. Gerlinda Šmausová z Masarykovy univerzity v Brně a PhDr. Hana Havelková z Karlovy univerzity. Otázku Kdo se bojí Madam Curie? zodpověděla prof. Šmausová pomocí optiky genderově stereotypních binárních

vlastní biografii, ale jen okolo trhu práce a v závislosti na něm. Známým faktem je, že požadavky trhu práce zásadním způsobem kolidují se zájmy rodiny, což má své nesporné dopady právě na nejintimnější soukromí lidí – na rodinu a vztahy mezi partnery. Ideálním zaměstnancem je totiž absolutně mobilní a flexibilní jedinec, soutěživý a ambiciózní, ignorující veškeré své závazky v soukromé sféře.

Dalším neméně důležitým tématem knihy, které navazuje na teorii individualizace, je hledání společného původu množících se partnerských krizí a selhání odrážejících se mimo jiné ve zvyšujícím se počtu rozvodů a osaměle žijících lidí v současných vyspělých společnostech. V této části autoři nabízejí zcela jedinečný pohled na rozchod dvou partnerů – nenahlízejí jej optikou individuálního selhání, ale snaží se ho vysvětlit jako strukturální problém zakotvený v samých základech naší společnosti. Případné partnerské krize mají podle autorů svůj původ ve vnitřní rozporuplnosti industriální společnosti (jak autoři současnou západní společnost nazývají) - rostoucí individualizace mužů a žen a s ní spojený tlak na vlastní rozvoj a seberealizaci na trhu práce naráží na bariéry společenského systému, který v důsledku způsobu organizace zaměstnání a podmínek na trhu práce předpokládá, že jeden z partnerů je závislý a pečující o domácnost. Čím více individualizovaní a svobodní však jsou oba partneři, tím vyšší je riziko, že nedospějí k dohodě a že se jejich vztah rozpadne. Z toho plyne, že dílčí partnerské krize nelze řešit pouze zevnitř, jako osobní záležitost každého páru, ale je nutná určitá pomoc zvnějšku, např. v podobě veřejné podpory flexibilní pracovní doby, odpovídajícího pojištění či denní péče o děti.

Dalším tématem, kterému se kniha podrobně věnuje a které jistě stojí za zmínku, je proměna vztahu rodičů a dětí. Kromě všeobecně známého faktu, že děti se z ekonomické výhody, jakou pro rodiče představovaly v tradičních společnostech, staly v současných společnostech spíše ekonomickým břemenem, rozebírají autoři především proměnu emocionálních pout mezi rodiči a dětmi. Ačkoliv se v zá-

padních zemích rodí stále méně dětí (proces úpadku porodnosti začal už v 60. letech 20. století), dítě podle nich nebylo nikdy důležitější než právě dnes. Prostřednictvím dítěte totiž dochází k uspokojování především emocionálních potřeb. Motivace k tomu mít dítě je totiž spojována s touhou po zakořenění, dodání smysluplnosti životu, po pocitech štěstí a vytvoření pevného citového pouta. V situaci, kdy je láska mezi mužem a ženou tolik křehká, nestabilní a kdy osud celého vztahu záleží na vzájemné dohodě, nabývá na zvláštní důležitosti právě vztah rodičů k dítěti, které se stává objektem dlouhodobé a hluboké lásky rodičů. Dítě je od narození vtaženo k rodiči a jeho vztah k němu není jen výsledkem nějaké zrušitelné dohody. Tento vztah je proto logicky mnohem pevnější než všechny ostatní vztahy. „Čím méně dětí, tím vyšší zodpovědnost, tím vyšší práva má dítě, tím spíše pár zvažuje, zda si dítě pořídí.“ (s. 108, překl. MV) Rodičovství se tak v současnosti stává stále zodpovědnějším a složitějším úkolem.

Podle autorů směřujeme ke stavu, kdy se „...láska stane ještě důležitější než dnes a zároveň bude neuskutečnitelná“ (s. 2, překl. MV). Postupující individualizace v sobě totiž skrývá jistou past. Na jedné straně žene lidi stále více k tomu, aby vyvázaní z většiny tradičních vazeb hledali uspokojení v podobě těsných partnerských vztahů jako protiváhy ke každodenním neosobním a formalizovaným vztahům. Na straně druhé však proces individualizace vede ke stále častějšímu selhávání těchto vztahů. Na tomto místě zbývá tedy ještě uvést, jak si sami autoři představují budoucnost partnerských vztahů v individualizované společnosti a jaká nabízejí řešení ke zvýšení stability a snížení konfliktnosti partnerských svazků.

Autoři očekávají velký rozmach nukleární rodiny jako aliance mezi individui, vytvářející protiváhu naší nejisté a neosobní společnosti a zároveň umožňující jistou formu úniku. Budoucností je podle nich rodina založená na stále vyjednávaných rolích každého jejího člena a složené rodiny nově uspořádané v důsledku rozvodu a opakovaných

---

opozic muž/žena – logika/emoce – výkonnost/pasivita. Zajímavé statistické údaje týkající se žen ve vědě v České republice a dalších postkomunistických zemích zazněly v příspěvku PhDr. Havelkové České badatelky mezi východem a západem: komparativní pohled.

O pohled zevnitř vědeckého světa se postaraly profesorky zvučných jmen. Ředitelka Ústavu experimentální medicíny AV ČR prof. MUDr. Eva Syková, DrSc. pobavila posluchače a posluchačky svým desaterem, jak dosáhnout úspěchu ve vědě, v rámci něhož neopomenula uvést i volbu vhodného partnera. Jako další velký problém označila nízkou ochotu žen ve vědě podporovat se navzájem. Prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc. z České zemědělské univerzity v Praze představila ve stejném bloku výzkumné pracoviště pro výchovu mladých vědeckých pracovníků, Sociologickou laboratoř. Ve svém příspěvku položila otázku, kdo by vlastně měl solidaritu vůči mladým pracovníkům a pracovnícím s malými dětmi projevovat: muži, starší pracovníci s dospělými dětmi nebo mladší, dosud bezdětní? Jak vyšlo najevo, do genderových pohledů se tak zpravidla mísí i pohled generační.

Dopolední část konference uzavřel mezinárodní pohled na problematiku žen ve vědě. Se svými příspěvky vystoupila Karine Henrotte Fosberg z Evropské asociace žen s vysokoškolským vzděláním a Johannes Klumpers, vedoucí sekce Women and Science v rámci Evropské komise, který představil aktivity Evropské komise směřující k podpoře genderové rovnosti na všech úrovních výzkumu a vývoje a ujistil tak zúčastněné o relevanci problematiky žen ve vědě nejen v evropském, ale i celosvětovém kontextu. V závěru dopoledního bloku vystoupila Mgr. Marcela Linková z NKC – ženy a věda, která představila činnost Centra a jmenovala základní problémy, které z jejího pohledu komplikují dosažení rovných podmínek pro muže a ženy ve vědě v ČR. Mezi jinými se zde objevila absence genderově segregovaných statistik, nedostatečná podpora otázek spojených s rovnými příležitostmi mužů a žen ze strany odpovědných orgánů, bagatelizace problému ze strany vědecké komunity i široké veřejnosti apod.

šňatků. Z mnoha lehce utopických opatření vstřícných k rodině a partnerským vztahům, které autoři navrhují, citujme alespoň pro inspiraci návrh vytvoření nové politiky zaměstnanosti, která by počítala s celými rodinami (v případě, že člověk získá pracovní místo a musí se kvůli tomu odstěhovat, zaměstnavatel by musel najít práci i partnerce/partnerovi). To je sice idea velmi zajímavá, ovšem v době nadbytku pracovních sil a zvyšující se nezaměstnanosti reálně nedosažitelná, stejně tak jako požadavek omezit nároky trhu práce a uznat naše společenské potřeby a plně je uspokojit. Nelze však než souhlasit s tvrzením autorů, že klíčem k úspěchu je vytvořit takovou rodinnou formu, která nám umožní žít spolu jako vzájemně se akceptující individua a zároveň kultivovat silné a trvalé přátelské vztahy schopné přežít krize identity i krize manželské (s. 162–163).

Na závěr snad zbývá jen dodat, že kniha *The Normal Chaos of Love* čtenáře osloví svou aktuálností a zakotveností v reálném světě sociálních aktérů. Nabízí totiž neotřelou teoretickou koncepci problému partnerských rozchodů a selhání, v níž odhlíží od jednotlivostí a nachází obecné důvody a vysvětlení tohoto stavu. Boří zažitá stereotypy o tom, že rozchod je výhradně soukromou a jedinečnou událostí mezi dvěma jedinci, a zapojuje plně do hry strukturální faktory. V neposlední řadě je také třeba vyzdvihnout, že tato kniha není jen pouhou teorií, nýbrž že má rovněž ambici aktivně přispět ke změně sociální reality, byť v podobě trochu utopického návrhu potřebných společenských změn. Cestu této knihy ke čtenářům však bohužel ztěžuje její nesnadná dostupnost v českých knihovnách a také to, že *The Normal Chaos of Love* nebyla dosud přeložena do češtiny.

GORNICK, J. C., MEYERS, M. K. 2003. FAMILIES THAT WORKS. POLICIES FOR RECONCILING PARENTHOOD AND EMPLOYMENT.

NEW YORK: RUSSELL SAGE FOUNDATION PUBLICATIONS. / JANA BIERZOVÁ

Kniha *Rodiny, které fungují* nabízí pohled na politiky týkající se slaďování rodiny a práce ve Spojených státech a několika zemích Evropy.¹ Americké autorky využívají výsledků mezinárodního komparativního výzkumu k výzvě ke zlepšení těchto politik ve Spojených státech tak, aby se tato země dostala na úroveň pomoci rodinám, která je běžná ve státech západní Evropy a v Kanadě. Prosazují model rodiny „dva vydělávající – dva pečující“², v němž si rodiče dělí neplacenou práci doma a placenou práci ve veřejné sféře napůl. Tohoto typu rodiny je podle nich možné dosáhnout úpravou dělby práce v rodině mezi muže a ženu, vstřícnějším přístupem zaměstnavatelů k rodinám s malými dětmi a také citlivější vládní politikou. Navrhují balíček opatření zahrnující placenou rodičovskou dovolenou, regulaci pracovní doby a také zajištění kvalitnějšího veřejného vzdělávání a péče o předškolní děti.

Současné problémy, kterým čelí rodiče a zvláště matky, jsou zakořeněny ve vzrůstající zaměstnanosti žen a v tradičním genderovém rozdělení prací v rodině, které změny v postavení žen na trhu práce prakticky nereflektovalo. Komplikace s tím spojené a tlak na roli žen je tradičně považován za soukromou záležitost rodin. Autorky však argumentují tím, že by se nemělo jednat o ryze soukromou záležitost, protože prospěch z výchovy dětí má celá společnost. Péče o děti je přitom z větší části zajišťována bezplatně matkami, na jejichž práci tak společnost vydělává, aniž by se jim nějak odměňovala (s. 7).

Rodiny ve Spojených státech jsou značně kreativní ve vynalézání způsobů, jak skloubit pracovní a rodinný život. Jsou to obvykle ženy, které se starají o děti, a musí proto volit nejrůznější strategie, jako je práce na místě s nižší

Po obědě následovala panelová diskuse na téma harmonizace vědecké kariéry a rodiny, kterou otevřela svým příspěvkem ředitelka Sociologického ústavu AV ČR PhDr. Marie Čermáková. V její řeči zaznělo zajímavé srovnání situace mladých rodin a změny, které dnešní doba v tomto kontextu přinesla. Dále uvedla příklady stereotypních očekávání od žen, které mohou ovlivnit jejich pozici ve vědě i rodině. Panelové diskuse se zúčastnili mimo výše uvedené i bývalá ředitelka AV ČR, prof. RNDr. Helena Illnerová, prof. RNDr. Blanka Říhová, DrSc. z Mikrobiologického ústavu AV ČR, prof. RNDr. Syka, DrSc., předseda Grantové agentury ČR a RNDr. Hana Sychrová, DrSc. z Fyziologického ústavu AV ČR.

Problematika harmonizace vědecké kariéry a rodiny je téma, na kterém se většina zúčastněných žen i mužů byla ochotna shodnout jako na nejobtížnějším momentu v životě žen-badatelek. Přestože vnímáme množství dalších překážek, které mohou bránit ženám uspět ve vědecké kariéře, je většina odpovědných činitelů i žen samotných ochotna jednat právě o otázkách skloubení mateřské a vědecké role ženy.

Skutečnost, že toto téma je opravdu aktuální, byla zřejmá i ze vzrušené debaty mezi účastnicemi, kterou téma harmonizace vyvolalo. Z diskuse, která uzavírala celou konferenci, i z jednotlivých příspěvků, vzešla doporučení, která by měla pomoci stávající situaci zlepšit a která byla adresována grantovým agenturám, univerzitám a vládním orgánům a dalším relevantním institucím.

Doporučení a závěry, které vyplynuly 10. října z přednášek a diskusí při Cestách labyrintem:

- 1. Prodloužit věkový limit u grantů pro mladé vědecké pracovníky a pracovnice o dva roky na každé dítě.*
- 2. Umožnit vědcům a vědkyním, aby v případě rodičovství mohli pokračovat v práci na grantovém projektu nebo měli možnost tuto práci krátkodobě přerušit (na šest měsíců).*